

Наталія Конон,

вчитель історії,

Спеціалізована школа І-ІІІ ступенів №189

з поглибленим вивченням англійської

та німецької мов м. Києва

ФОРМУВАННЯ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В ЦИФРОВУ ЕПОХУ: НОВІ ВИКЛИКИ ТА ПЕДАГОГІЧНІ ОРІЄНТИРИ

У сучасну епоху, що характеризується швидким розвитком інформаційних технологій, формування історичної пам'яті отримує нові виміри та загрози. Учнівська молодь стає одним із головних акторів цього процесу, оскільки саме вони використовують цифрові середовища як основне джерело інформації [8]. Поширення мережових наративів, альтернативних трактувань історії та постійна потреба в оперативній інтерпретації подій обумовлюють перегляд педагогічних орієнтирів.

Особливої актуальності ця тема набула за умов початку повномасштабної російсько-української війни у 2022 році. Умови війни оголили проблеми історичної освіти, зокрема в аспекті національно-патріотичного виховання [1] та опору проти російської пропаганди [5].

Цифрові медіа кардинально змінюють спосіб сприйняття історичних подій [4]. Школярі дедалі рідше звертаються до друкованих видань, натомість активно споживають контент із соціальних мереж, відеоплатформ, блогів [8]. У цьому контексті особливу загрозу становить дезінформація, фейки та історичні маніпуляції, спрямовані на спотворення фактів, дискредитацію національного спротиву та легітимізацію агресії [5]. Російська

пропаганда активно використовує символи, терміни та псевдоісторичні наративи, аби впливати на масову свідомість, особливо молоді, яка недостатньо критично осмислює інформацію.

Реалії війни в Україні активізували потребу в оновленні методичних підходів до вивчення історії [7]. Виникла гостра потреба в адаптації змісту освіти з урахуванням новітніх подій та державної інформаційної безпеки [3]. Суттєвими стали зусилля вчителів щодо включення в навчальний процес уроків з медіаграмотності, критичного мислення та аналізу джерел [4].

Значне місце у новій освітній парадигмі посідає антифейкова робота – викриття та спростування історичних фейків, поширених у медіапросторі [9]. Зокрема, на уроках історії набули популярності кейс-методи, коли учні аналізують приклади маніпулятивних повідомлень, порівнюють інтерпретації подій, вивчають документи та первинні джерела [2]. У цьому процесі ефективними є платформи «Вивчай і розрізняй: інфо-медійна грамотність» [2], StopFake, Освітній марафон з медіаграмотності від Міністерства освіти і науки України, «Детектор медіа», Baza Trainee та «Правда чи брехня», які дозволяють учителям інтегрувати антифейкові практики у зміст історичних курсів. Ці ресурси містять вправи, відеоаналізи, бази фейків та аналітичні статті, які можна адаптувати до теми уроку.

Окремої уваги заслуговує діяльність учителів історії у цифровому просторі. Багато освітян створюють власні YouTube-канали, сторінки у Facebook, Telegram-блоги чи публікують матеріали на платформах типу Medium або Substack [5]. Через ці канали вони популяризують об'єктивний погляд на події, пояснюють складні історичні явища, розвінчують міфи, що активно продукуються російською пропагандою, наприклад щодо причин і перебігу війни, ролі УПА, Майдану, чи незалежності України в ХХ

столітті [5]. Такі ініціативи не лише допомагають формувати в учнів історичну свідомість, що ґрунтується на доказах, а й підтримують моральний дух, формують відчуття належності до історичної спільноти та державницької позиції [1; 6].

Цифрова епоха надає широкі можливості для візуалізації навчального контенту, що значно підвищує ефективність засвоєння історичних знань. Серед таких інструментів – створення інфографіки, інтерактивних карт, ліній часу, візуальних презентацій, анімацій та навіть коротких відео [10].

Учителі можуть використовувати сервіси Canva, Genially, Google Earth, TimelineJS для створення наочних матеріалів. Учні, у свою чергу, залучаються до підготовки власних проєктів, відеоесе або постів, що ілюструють події чи постаті, які вивчаються. Залучення до процесу створення візуального контенту формує в учнів глибше розуміння історичних процесів, стимулює дослідницький підхід і розвиває креативність. Такі практики сприяють формуванню візуальної грамотності, навичок роботи з джерелами і створення власного наративу в межах українського історичного дискурсу.

Отже, цифрова епоха кардинально трансформує процес формування історичної пам'яті, особливо серед учнівської молоді. З одного боку, вона відкриває нові освітні можливості, зокрема завдяки використанню інтерактивного контенту, візуалізації та інструментів цифрової комунікації. З іншого боку, стрімке поширення дезінформації, маніпулятивних наративів і пропаганди, особливо в умовах повномасштабної війни росії проти України, висуває нові виклики до педагогічної спільноти.

В умовах інформаційної війни особливої ваги набувають такі педагогічні орієнтири, як розвиток критичного мислення, медіаграмотності, навичок роботи з джерелами та здатності до

інтерпретації історичних подій з позиції національних інтересів. Учитель історії в цифрову добу перетворюється не лише на провідника знань, а й на активного учасника інформаційного спротиву, формуючи стійкий імунітет учнів до фейків і маніпуляцій.

Інтеграція цифрових інструментів у викладанні історії – інфографіки, відео, карт, блогів – дозволяє зробити навчання більш осмисленим, емоційно залученим і націленим на формування глибокої історичної свідомості. Участь учнів у створенні візуального контенту сприяє їхньому критичному та креативному осмисленню минулого, формуванню почуття національної ідентичності та громадянської відповідальності.

Таким чином, формування історичної пам'яті в цифрову епоху вимагає переосмислення підходів до історичної освіти, де педагогічна місія розширюється до виховання цифрово грамотного, патріотично свідомого громадянина. Цей процес має спиратися на міжшкільну взаємодію, постійне підвищення кваліфікації педагогів та системну підтримку на рівні освітньої політики держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Баранник Г. Медіаосвітній потенціал уроків історії. *Історія в школах України*. 2020. № 4. С. 3–8.
2. Вивчай і розрізняй: навчальні матеріали з інфомедійної грамотності. *Академія української преси*. URL: <https://medialiteracy.org.ua>
3. Гармаш С. Історична пам'ять як складова національної ідентичності. *Науковий вісник ХДУ*. Серія: Історичні науки. 2019. № 9. С. 21–25.
4. Державний стандарт базової середньої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 № 898. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-п>

5. Діяльність вчителів-інфлюенсерів у TikTok та YouTube: нові практики формування історичної пам'яті. *Український інститут національної пам'яті*. 2024.
6. Канішевська Л. Військово-патріотичне виховання старшокласників закладів загальної середньої освіти: основні поняття дослідження. *Scientific Collection «InterConf»*. 2024. No. 206. P. 99–103. URL: <https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/article/view/658>
7. Кульчицький С. Осмислення війни в історичній перспективі. *Дзеркало тижня*. 2022. № 13. С. 12–14.
8. Ніколаєнко Л. Цифрова історія: виклики та можливості. *Освітологічний дискурс*. 2021. № 2(38). С. 45–50.
9. Противенко Т. Фейкова історія: як не стати жертвою маніпуляцій. *Історія в рідній школі*. 2023. № 3. С. 17–21.
10. Yilmaz K. Historical thinking and digital literacy in social studies education. *Journal of Education and Learning*. 2017. Vol. 6, No. 3. P. 239–247.